

*Т.М. Климчук,
вихователь
КНЗ «Бердичівська спеціальна
загальноосвітня школа-інтернат»
Житомирської обласної ради*

Формування духовних цінностей українського патріота в учнів з інтелектуальними порушеннями в позаурочний час

Патріотичне громадянське виховання сьогодні є одним з пріоритетних, відповідає нагальним вимогам сучасності, закладає основу для формування духовних цінностей свідомого підростаючого покоління.

КНЗ "Бердичівська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат", як осередок формування громадянина-патріота, ставить перед собою завдання виховати свідому, соціально адаптовану та громадсько орієнтовану активну молодь, яка буде брати участь у розбудові суверенної незалежної держави України – своєї Батьківщини.

У роботі використовую методику відомих педагогів: А. Макаренка, В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Русова, М. Стельмахович та Г. Ващенко, які впродовж всього життя працювали над питаннями національно-патріотичного виховання, як невід'ємної частини національного виховання особистості. А. Макаренко у праці «Про виховання» достеменно стверджував, що патріотизму не вчать, а прищеплюють у щоденній кропіткій роботі з молоддю. Процес виховання гідного громадянина, без перебільшення, розглядав як один із невід'ємних найважливіших і дуже складних. В. Сухомлинський у праці «Батьківська педагогіка» вбачав виховання особистості в тісній системі трьох складових: школа – сім'я – громадськість. «Із сім'ї починається суспільне виховання, закладається коріння, з якого потім виростають гілки, квіти і плоди...» Сім'ю називає «повноводною річкою» нашої держави, вода з якої є необхідним компонентом життя людського.

Сучасні науковці: О. Коркішко, Т. Гавлігіна, К. Чорна, О. Вержиховська, А. Белкіна, М. Кіт, В. Мачіхін, Н. Кравець, І. Єременко – висвітлюють проблему виховання підростаючого покоління з інтелектуальними порушеннями. Всі вони ґрунтуються на засадах виховання духовно свідомого громадянина-патріота.

Національно-патріотичне виховання учнів з вадами інтелекту у школі - інтернаті реалізовується через виконання завдань Програми життєтворчого розвитку особистості «Надія», розробленої на базі програми Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України «Основні орієнтири виховання», з урахуванням рекомендацій державної національної програми «Освіта. Україна 21 ст.», Закону України «Про загальну середню освіту», Державного стандарту спеціальної освіти та шкільного Дитячого громадського об'єднання «Козацьке братство», метою якого є виховання у дітей любові до рідного краю; поваги до рідного народу і його звичаїв;

культури минулого; змістовне і цікаве дозвілля дітей; організація корисних справ; виховання у дітей почуття гідності і відповідальності.

Працюючи вихователем спеціальної школи-інтернату, що має свою специфіку та структуру, намагаюся використати всі можливості виховного простору нашого закладу для створення комфортних умов, що сприятимуть всебічному розвитку кожного вихованця. В основу моєї роботи покладена програма національно-патріотичного виховання дітей з вадами інтелекту «Моя любов – Україна» (2016 р.). Цю програму було ухвалено і затверджено на педагогічній раді КНЗ «Бердичівська спеціальна загальноосвітня школа-інтернат». Документ розроблено відповідно до норм Концепції національно-патріотичного виховання, затвердженої наказом Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 р. № 641, в якій зазначено, що серед виховних напрямів сьогодні провідне місце займає громадянське виховання на засадах патріотизму. Програма «Моя любов – Україна» була представлена на ХХ обласній педагогічній виставці «Педагогічна Житомирщина», нагороджена дипломом III ступеня у номінації «Авторські підручники, посібники, програми». За програмою «Моя любов – Україна» наш заклад працює третій рік.

Першочерговим моїм завданням, як вихователя школи-інтернату, є формування поваги до Конституції України, державної символіки: Герба, Прапора, Гімну України. Адміністрацією школи-інтернату оформлено куточок державної символіки, де я маю змогу ознайомити учнів з державними символами України – Гербом, Гімном, Прапором. Такі ж куточки зручно прилаштувалися в кожній ігровій кімнаті.

Тому у повсякденному житті належну увагу приділяю популяризації наших державних символів. Діти з вадами інтелекту з повагою та глибокою пошаною ставляться до символіки України, що є виявом національної свідомості підростаючого покоління, знають дати святкування Дня Прапора та Дня Незалежності України.

В рамках національно-патріотичного виховання в позаурочний час та під час самопідготовок у виховній групі закладу проводжу виховні години, бесіди, години спілкування, круглі столи, майстер-класи, квести, тренінги, прогулянки, екскурсії, проекти.

З метою формування почуття любові до Батьківщини та її національних цінностей, національної свідомості, у школі-інтернаті розроблені і проводяться заходи щодо відзначення національних свят, знаменних та пам'ятних дат. Максимально залучаю учнів до проведення Шевченківського тижня, тижня патріотичного виховання, святкування днів народного календаря, до відзначення Дня Перемоги, Дня української писемності та мови, Дня вшанування учасників ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС та жертв Голодомору, Дня Революції Гідності, Дня захисника України, Дня Збройних Сил України, Дня Соборності, Дня Перемоги. Такі урочистості проходять і сприяють формуванню гордості за великі здобутки наших дідів та батьків.

Чільне місце в системі патріотичного виховання дітей з вадами інтелекту посідає тематика народних звичаїв та обрядів, якими так багатий український народ. Такі традиції бережуть та примножують духовне надбання нації. Школа-інтернат, активно виконуючи завдання Дитячого громадського об'єднання «Козацьке братство», пропагує цю тему у позаурочних годинах спілкування, організації та проведенні свят, серед яких:

- Андріївські вечорниці;
- Свято Миколая;
- Різдво;
- Масляна;
- Великдень.

Гарним доповненням до народних свят календарної обрядовості є виготовлення атрибутів власноруч. Це – плетіння віночків, приготування національних страв, розписування та ліплення українських іграшок, прикрас, що пробуджує інтерес до народознавчого матеріалу. Також серед зразків усної народної словесності я використовую елементи українського побуту – одяг та прикраси; пісні, прислів'я, загадки, прикмети, що є складовими фольклору. Вчу дітей самостійно аналізувати, зіставляти, порівнювати народні поняття.

Було проведено цикл виховних заходів «Із знання свого родоводу», метою яких було показати, що родина є невід'ємною складовою патріотичного виховання. «Моя сім'я» – як основа національної свідомості, що зароджується в найменшій спільноті людей, які пов'язані кровними стосунками і вбирають духовні цінності з молоком матері. За словами В. Сухомлинського: «Дитина – дзеркало морального життя батьків». «Що в імені твоїм?» – метою заходу було показати, що в імені вкладено зміст, який націлює на добро, прекрасне світле, щире, вчити бачити та цінувати це. «Ми всі українці – єдина сім'я», як втілення любові до українського народу – символу нескореності, дружності, згуртованості. Таке різноманіття підходів не є випадковим, адже національно-патріотичне виховання – це цілісна система, яка формується роками і пронизує всі сфери життя дітей, особливо дітей з інтелектуальною недостатністю.

Вихованці закладу, працюючи над проектом «Обереги рідного краю», проявили себе у співпереживанні за долю Батьківщини, вкладають часточку себе, з повагою та шаную відносяться не тільки до оберега як такого, а й до прісного тіста, як святого хліба. Кожен з них творчо, вміло, вправно наполегливо та сумлінно поставився до цього завдання і втілює кращі риси української ментальності у цих оберегах. Очікуваним результатом цього проєкту було виготовлення картини з прісного тіста «Українська хата».

Переймаючись долею бійців, які є учасниками бойових дій в зоні ООС, з учнями класу взяли участь в акції «Збери кришечки і допоможи бійцю», адже так часто буває, коли те, що для нас не потрібне, для когось має велику цінність. Виготовивши янголики «Новорічна листівка солдату», відправили з допомогою волонтерів на фронт. Діти з радістю виготовляють подарунки власноруч, усвідомлюючи всі деталі страшних подій, на сході.

Вихованці школи-інтернату, працюючи над проєктом «Герої сьогодення», мали змогу зустрітися з учасниками бойових дій. Вони завжди з теплою усмішкою та щирим поглядом вітали бійців-працівник нашої школи Довгого Тараса Сергійовича, та його бойового товариша Тітяєва Сергія Івановича, бійців добровольчого батальйону, та волонтерку Заводяну Оксану Богданівну. На цій зустрічі було проведено майстер-клас з виготовлення святкової листівки за технікою «Айріс-фолдінг», де діти мали можливість проявити себе як умілі майстри та кожен із них оригінально і неповторно показав себе та свої здібності, працюючи з папером. Виготовлені вітальні листівки, приурочені Дню Збройних Сил України «Голуб миру», були передані Оксаною Богданівною для воїнів ООС.

Не менш важливою ланкою у сфері освітнього простору є прогулянки природою, які супроводжуються бесідами, суть яких націлена на розвиток особистості з потребами інтелектуальної неспроможності.

Найдоцільнішим шляхом з-поміж інших методів виховання патріотичної молоді вважаю саме такі прогулянки. «Це уроки бачення прекрасного. Діти вчаться бачити, вслухатися в музику навколишнього світу, розуміти його, милуватися ним», – пише Василь Сухомлинський. Також діти щиро співпереживають за свій клас, школу, місто, усвідомлюючи свій обов'язок плекати малу Батьківщину. В. Сухомлинський у праці «Серце віддаю дітям» говорить про необхідність проведення занять на природі.

Під час прогулянок, спостерігаючи за різними природними явищами та процесами, прищеплюю не тільки навички спостережливості, а й розвиваю уяву, мислення, творчі підходи до вирішення проблем, зокрема і питань відданості себе природі, як одній із основних стихій, без якої повноцінне життя дитини неможливе.

Однією з улюблених форм роботи для учнів з інтелектуальними проблемами є тематичні екскурсії «Знайомство з містом», де вихованці мають змогу відвідати визначні пам'ятні місця Бердичева, дізнаватися багато цікавого, що формує національну свідомість підростаючого покоління, дає змогу усвідомити себе гідними синами великих пращурів. Серед них такі:

- Музей історії міста Бердичева;
- Музей єврейства міста Бердичева;
- Бердичівська міська бібліотека;
- Будинок дитячої творчості ім. О. Разумкова міста Бердичева;
- Екологічний центр виховання дітей та юнацтва міста Бердичева.

Ці місця являються скарбницями історичної та культурної спадщини рідного краю, які відтворюють велич та глибоку історію і водночас прищеплюють патріотичні погляди від минулого до сьогодення.

Аналізуючи виховні заходи, проведені мною в позаурочний час, виділяю основні компоненти національно-патріотичного виховання молоді з інтелектуальною неспроможністю: ціннісний, діяльнісний, пізнавальний, рефлексивний та поведінковий:

- ціннісний компонент реалізується у вмінні бачити позитивне в людях, громадських заходах, у формуванні національної культури;
- діяльнісний – в усвідомленні та дотриманні норм закону, свідоме розуміння та долучення до громадських обов'язків;
- пізнавальний компонент реалізується в пізнанні історії держави та її культури;
- рефлексивний – в усвідомленні себе невід'ємною та незамінною частиною держави, з дотриманням моральних та соціальних норм;
- поведінковий – націлений на гуманну взаємодію в соціумі незалежно від кількісного складу.

Отже, працюючи у виховній групі школи-інтернату, даю учням не тільки знання, а й в позаурочний час виховую справжнього патріота з активною громадянською позицією, готового прийти на захист країни, вчу збереженню віковичних традицій та звичаїв, знайомлю з багатством духовної культури, морально-етичних та естетичних засад, забезпечую сформованість в учнів з вадами інтелекту почуття патріотизму, зокрема прояв особистістю любові до свого народу, поваги до українських традицій, відчуття своєї належності до України, усвідомлення спільності власної долі з долею Батьківщини.

Для реалізації цих завдань проводиться систематична робота, яка передбачає забезпечення гармонійного співвідношення різних напрямів, засобів, методів виховання дітей з вадами інтелекту у процесі виховання.

Список використаних джерел

1. Апраксина О.А. Позакласна робота в школі. – К.: Освіта, 2007. – 130 с.
2. Гавлітїна Т. М. Національно-патріотичне виховання підлітків в умовах позакласного навчального закладу – теорія і методика виховання. – К., 2007. – 20 с.
3. Виховання громадянина: Сутність громадянського виховання / П. Ігнатенко, В. Поплужний, Н. Косарева, Л. Крицька // Шкільна бібліотека. – 2003. – № 8. – 193 с.
4. Концепція національно-патріотичного виховання дітей і молоді// Наказ Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641.
5. Коркішко О. Г. Виховання патріотизму школярів у позаурочній виховній роботі– теорія і методика виховання. – Луганськ, 2004. – 23 с.
6. Кравець Н. П. Творчий розвиток учнів з особливими освітніми потребами як один із шляхів їх соціалізації // Topical issues of social pedagogy: Collective monograph. CARICOM, Barbados, 2017. –PP. 99
7. Макаренко А. С. О воспитании. – М.: Политиздат, 1989. – 256 с.

8. Скутіна В. І. Ціннісні аспекти формування національної самосвідомості старшокласників / В.І Скутіна // Цінності освіти і виховання : наук.-метод. зб. / За заг. ред. О. В. Сухомлинської. – К.: АПН України, 1997. – С. 203.
9. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К.: Рад. шк., 1978. – 263 с.
10. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / Ред. Н. Борсукова. К.: Анта, 2012. – 573 с.
11. Фарфоровский В. П. Патриотическое и интернациональное воспитание школьников / В. П. Фарфоровский. – К.: Рад. школа, 1978. – 151с.